

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA A 2000. ÉV FELÉ

Gondolatok egy rekonstrukció kapcsán*

Rózsa György

MTA Könyvtár

“Jó dolog könyvtártörténetet
írni, de még jobb csinálni”
(Apokrif aforizma)

“Egy tudományos nagyüzemet, mint amilyen egy nagykönyvtár, alapjában úgy kell menedzselni, mint egy nyereségorientált vállalkozást; míg azonban az utóbbinál a nyereség mérhető és közvetlen, addig a könyvtárnál a “nyereség” többnyire áttételesen, szellemi hatékonyságnövelés formájában jelentkezik.”

(Eretnek gondolat)

Alapállás: az igényektől a szükségletekig

Ez az írás minden bizonnyal nem mentes a szubjektivitástól. Hogyan is lehetne másként 25 évi akadémiai könyvtári és 30 évi akadémiai kötöttség után?

Attól azonban, hogy egy írás szubjektív hangvételű, még reális is lehet, bár a kitekintő, a távlatokat előre vetítő írások bizonyos mértékig mindig a realitás és a kívánságok (vagy ellenkívánságok) határán mozognak. Nem is lehet ez másként, mert nemcsak “a múltat nem lehet előre látni”, de a jövőt is csak elég magas tévedésszázalékkal. A jövőkép felvázolása a jelen és a múlt elemzéséből indulhat ki és számolnia kell előre nem látható tényezőkkel, továbbá olyan elemekkel, amelyek a megfogalmazás idején talán még igény formájában sem léteznek. A jövőképek tehát igény-felkeltő (de nem fantazmagória)

vonásokkal kell bírnia. Az igényfelkeltés tényleges alapját a vonatkozó nemzetközi fejlődési trendek, a nemzeti gazdasági-kulturális adottságok, valamint a használók, adott esetben a kutatók latens, potenciális igényei képezik, még akkor is, ha ezek a használók — mint említettem, — az adott időpontban még nem is tudják igényeiket megfogalmazni. (Alighanem ez is az igények majdani kielégítésére hivatottaknak a dolga.) Azt hiszem, az a *reális jövőkép*, amelyik felméri, hogy az igények hogyan válhatnak szükségletekké. E kettő összekeveredése zavart okozhat, mert ha szükségletként kezelnek valamit, ami valójában még csak igény, irreálissá válhat az előretekintés (hosszútávú tervezés, prognosztizálás, futurologia). Ugyanis így háttérbe kerül a fokozatosság, az új elemek és tényezők bevezetéséhez szükséges szemléletváltozás. Ehhez viszont mellőzhetetlen az oktatás-képzés, az infrastruktúra kiépítése és más, nem közvetlen “termelői” beruházás. A Concorde típusú repülőgép üzemeltetéséhez nem elég a gép beszerzése, szükség van hatalmas járulékos beruházásokra, kiegészítő szolgáltatásokra, a környezeti

*A szerző köszönetet mond Darvas Tibornénak, Fekete Gézánnak és Gregorovicz Anikónak, akik segítségére voltak közleménye összeállításában.

ártalmak korlátozására, szervezési és szemléleti változtatásokra is. Egy másik, szakmailag közelebbi példa: a mikroreprográfia tömeges alkalmazásához nem elegendők a legkitűnőbb felvevő- és olvasógépek, ha a mikroolvasmányok használata szilárd ellenszenvbe ütközik. Az igényfelkeltés, a szoktatás, a szükségletté válás olyan *folyamat*, amelyet lehet ugyan gyorsítani — sőt kell is, — de nem venni róla tudomást semmiképpen sem lehet. Egy példát az igényfelkeltéstől a szükségletté válásig tartó folyamatról. A tudományos nagykönyvtárak — a szocialista országokban különös súllyal az akadémiai könyvtárak — egyik legfontosabb *kvázi kutatásszervező feladata* a világ szakirodalmából kiolvasható-sejthető új kutatási irányzatok jelzése a tudománypolitika, a kutatásirányítás számára. A folyó kutatások, a tudományos munka "napi" szakirodalmi ellátásán túlmenően ez a kitekintés adja meg munkájuk egyik nagy értékét.

E kitérőnek tűnő bevezetéssel (filozofálgatással?) az itt következő írás személettét akartam beajánlani az olvasónak. Ez a szemlélet — az elmondottak után talán indokolni sem kell — *a hagyomány és korszerűsítés* egybekapcsolásával alakult ki és elválaszthatatlan a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárától (a továbbiakban MTAK).

Mi teszi azonban éppen most időszzerűvé ezt a kitekintést, eltekintve attól, hogy bizonyos időközönként mindenképpen célszerű elgondolkozni a távlatokon? Esetünkben a válasz: az MTAK rekonstrukciója. A rekonstrukció célja az, hogy új és kedvezőbb elhelyezésre nyílt lehetőség valóráváltásával ne csak alkalmasabb és kellemesebb színtérhez jusson üzemeltető és használó egyaránt, hanem ezzel párhuzamosan a megváltozott elhelyezési feltételek optimálisan, vagy legalábbis nagymértékben kihassanak a tartalmi munka minőségi emelésére, a racionálisabb szervezésre, a *hatékonyság-orientáltságra*.

Rekonstrukció — bővítés

Az MTAK az Akadémia palotájának megalkotása óta (1866) áll jelenlegi helyén. Mostoha körülményeiről azonban — mert évtizedek óta kinőtte történelmi levegőjű, de diszfunkcionális elhelyezését — nem kívánok elmélkedni; az érdeklődő figyelmébe az *A Függelék*-et ajánlom (a Roosevelt téri építési program "nekrológja"). A jelenlegi rekonstrukció programjáról és eddigi menetéről azonban részletesebben kívánok tájékoztatni.

Előzmények, előkészítés, tervezés

Az 1826-ban alapított MTAK az ország volume-nében legnagyobb és legváltozatosabb *tudományos* gyűjteményekkel és szolgáltatásokkal rendelkező nagykönyvtára, az MTA könyvtári hálózati, kiadványcsere és szakirodalmi-informatikai központja, egyben az MTA levéltára. Az Országos Széchenyi Könyvtárral és a budapesti Egyetemi Könyvtárral az MTAK alkotja azt a művelődéstörténeti triászt, amely együttesen képviseli a nemzeti könyvtári és általános tudományos nagykönyvtári funkciórendszert. [1] Az MTAK állománya ma *1,7 millió bibliográfia egység*, viszont olvasói férőhelyeinek száma csak 70, pontosan annyi, amennyi jelenlegi helyének megnyitásakor, 120 évvel ezelőtt volt. Az említett két viszonyszám önmagában is tükrözi a helyzet ellehetetlenülését, különös tekintettel az MTA fejlődésére, intézményrendszerének 1949-től történt megszervezésére. Az MTAK világszerte számon tartott gyűjteményei korszerűtlenül, részben veszélyeztetetten, pótraktárakban, szétszórtan helyezkednek el. Szolgáltatásait, elsősorban olvasóforgalmát szűkös elhelyezési körülményei rendkívül korlátozzák. Mindezekből következően nem lehetett tovább halogatni az épület-probléma megoldását. A korábbi új épület emelésére irányuló és más, eredménytelen kísérletek (mindezek egy nagyobb lélegzetű tanulmányba kívánkoznak) után a jelenlegi program az MTA palotájával egy tömböt alkotó Arany János utcai ún. "akadémiai bérház" (az Akadémia utca — Arany János utca — Széchenyi rakpart által határolt épület) átalakítását irányozza elő rekonstrukció formájában. Ez a megoldás *történetileg* a legmegfelelőbb, mivel *az Akadémiát és könyvtárát helyileg együtt hagyja*. (Világviszonylatban is szinte egyedülálló egy Akadémia vezető szerveinek, a könyvtárnak és a konferenciaközpontnak az együttese.) A rekonstrukció-bővítés felújítás (nagyjavítás) jelleggel történik akadémiai eszközökből, bizonyos beruházási hányaddal. A beruházási cél (1980. május 21.) egy 1978. májusában készült előtanulmányra épült, amely azt vizsgálja, hogy az V. Arany János u. 1. sz. alatti lakóépület alkalmassá tehető-e könyvtár céljaira. Az Arany János u. 1. sz. alatti épületbe az MTAK részlegesen már régóta betelepült: raktárainak tekintélyes része áthúzódott az székházból a bérházba, munkahelyiségeinek egy része ugyancsak ott helyezkedett el az Akadémia utcai fronton. Így eléggé kézenfekvő megoldásnak látszott az Arany János u. 1. sz. alatti bérház.

Az előtanulmány az épület adott, hat szintjéből indult ki és így 5800 m² alapterülettel számolt és tett első, természetszerűleg még ki nem érlelt javaslatot a terület felhasználására. Ennek alapján *Márta Fe-*

rencnek, az MTA főtákarának előterjesztésére valamennyi tárca pozitív véleményének figyelembevételével Lázár György, a Minisztertanács elnöke engedélyezte a lakáspótlást követően az épület átépítését könyvtár céljára. 37 lakást kellett pótolni, s e célra 40 millió Ft állt rendelkezésre. A MTAK maga bonyolította le — bérlőkijelölőként is — a lakáspótlási programot. Ez négy évet vett igénybe a Fővárosi Tanács és szerveinek közreműködésével és a költségelőirányzaton belül. (Tapasztalatai egy testes közgazdasági-szociológiai-szociográfiai esettanulmány-gyűjteményt érdemelnének.)

A beruházási cél jóváhagyása után 1980 augusztusában a Középülettervező Vállalat (KÖZTI) — amelyet az MTA-tól megbízást kapott a tervezési munkákra, — házi tervpályázatot írt ki. Erre négy pályamű érkezett be. A benyújtott terveket belső és külső szakértőkből álló zsűri Major Máté akadémikus elnökletével bírálta el. Tolnay Lajos és Lőrinczi Edit terve bizonyult a legelőnyösebbnek. Az épület adottságaival leginkább ez számolt, ugyanakkor a pince és a földszint megosztásával a szintek számát kettővel, azaz nyolcra növelte. (A belső udvarok beépítésre kerülő részén, továbbá a földszinten az előcsarnok alapterületén megmaradt a szintek eredeti belmagassága.) Az eredeti kubatura mellett így közel 1200 m²-rel emelte a hasznosítható, nettó alapterületet; a bruttó területnövekedés megközelíti a 2000 m²-t.

A pályadíjas mű alapján készült a beruházási program, melyet 1981. decemberben nyújtottak be. Ennek figyelembevételével készült el az engedélyezési, majd a kiviteli tervdokumentáció. A kiviteli tervdokumentációt a KÖZTI 1984. áprilisában adta át.

A rekonstrukciós munkálatokat 1984. szeptemberében kezdte el a Középületkivitelező Vállalat (KÖZÉV); az utolsó lakó 1985. augusztusában távozott. Az építkezés elkészültének kívánatos határideje 1987 vége — így jelentette be Láng István, az MTA főtákarára 1985 szeptemberében az MTA apparátusának tartott programbeszédében.

A rekonstrukció területmérlege

Az MTAK jelenleg (1984. évi adatok) az alábbi alapterületekkel rendelkezik:

(1.) A könyvtár alapterülete az MTA székházában (V. Roosevelt tér 9.)	3023 m ²
(2.) Törökbálinti DEPO II. könyvraktár (3 x 1500 m ² szinten 23 km polcrendszer)	1500 m ²
(3.) Újpesti rakpart, könyvraktár	720 m ²
(4.) Sokszorosító-házinyomda (VI. Rózsa Ferenc u. 10.)	80 m ²
(5.) Könyvkötészet (VII. Majakovszkij u. 79.)	160 m ²
(6.) Levéltár (V. Münnich Ferenc u. 7.)	115 m ²
Összesen	5598 m ²

A rekonstrukció elkészültét követően az MTAK a székházban kiürít és átad 1552 m² alapterületű helyiséget. A székházban marad továbbra is a Keleti Gyűjtemény, a Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, a Mikrofilmtár és fotolaboratórium és a gyorsmásolószolgálat összesen 1471 m²-nyi alapterületen.

Az MTAK alapterülete a rekonstrukció után:

(1.) Arany János u. 1.	7606 m ²
(2.) A székházban maradó helyiségek	1471 m ²
(3.) Külső raktárak, üzemek, munkahelyek	2575 m ²

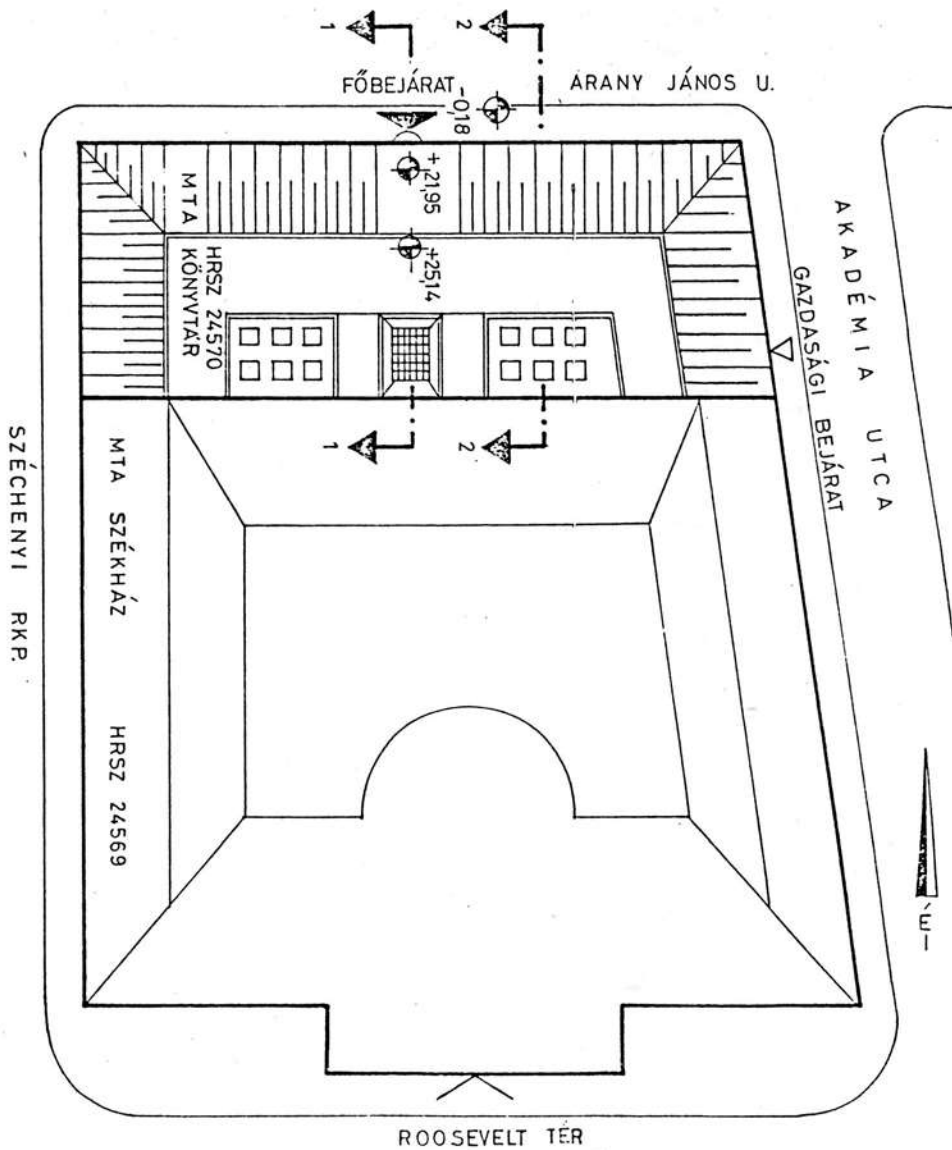
A területbővítés 6054 m², a jelenleginek mintegy 100%-a. A működési szempontból hátrányos több telephely megmarad ugyan, de a szolgáltatások, főleg a helybenolvasási lehetőségek jelentős mértékben kibővülnek. A férőhelyek száma (könyv és folyóirat) több, mint 200%-kal megnő. A rekonstrukció fő előnyének ez tekinthető, de vele egyenértékűek az állományvédelmi kihatások, sőt járulékosan ide sorolható a munkahelyek korszerűsítése is. Nem utolsó sorban pedig a területbővítés, a kultúraltabb munkakörülmények lehetővé teszik a fokozott hatékonyság-orientáltságot, ami a rekonstrukció vezérfonala.

Az új elhelyezésnek — a székházban maradó és a kihelyezett részlegekkel együtt — mintegy 20-25 évig kell biztosítania a fejlődés fizikai-térbeli feltételeit. Van ugyan elképzelés a további bővítésre is, (sakknyelven szólva "borítékolt lépés") de ez már a 2000. év utánra marad.

Építészeti leírás

A könyvtári rekonstrukcióra számításba vett lakóépület pincéből, földszintből és négy emeletből áll, s mint mondtuk, az MTA székházával egy tömböt alkot (ld. 1. ábra). Városképi szempontból az épület-tömb kiemelkedő része a pesti Duna-partnak. Ezért a Fővárosi Műemlék Felügyelőség bizonyos megkötéseket írt elő, s a tervezés során arra törekedtek, hogy az épület jellege, homlokzati egysége változatlan maradjon az átépítés után.

Az 1865-ben épült lakóház szerkezeteit csak kis mértékben lehet hasznosítani, jelentős részük lebontásra kerül. Megmaradnak az utcai és udvari főfalak, és a háromkarú, szép ívelésű lépcső a szintenként csatlakozó boltozatos keresztfolyosóval. A középfalat, belső válaszfalakat, födémeket, boltozatokat, függőfolyosókat lebontják. A megmaradó falak között, az új tartószerkezetek és födémelek megépítésével, az udvarok első emeletig történő beépítésével alakul ki a nyolc szintes új könyvtárepület (ld. 2. 3. ábra).

1. ábra Helyszínrajz

Az épület jellemző méretadatai:

alaprajzi befoglaló méretek:	.54,52 m x 18,99 m
bruttó alapterület:	9145 m ²
nettó alapterület:	7606 m ²
köbtartalom:	27 ezer l m ²

Az épület nyolc szintjéből két szint a járda alatt (alsó és felső pincészint), a többi a járda felett helyezkedik el.

A szintek funkcionális elrendezése a következő: A pincészinteken és a földszinten, valamint a megosztásból kialakuló magasföldszinten kap helyet a raktár, amely 18 ezer polc-folyóméterével kb. 800 ezer könyv tárolására alkalmas. A raktári szintek

mindegyike közvetlen kapcsolatban van az első emeleten lévő olvasóteremmel 4 db 50 kg teherbírási könyvlift útján. A földszinti előcsarnokban 250 fős ruhatár, portásfülke, büfé, ezenkívül bemutatóterem (50 fő számára előadások tartására is alkalmas) található. Az olvasóterem az első emeleten az Akadémia utcától a Széchenyi rakpartig egy teret alkot, magába foglalva a beépített udvarokat is, amelyekben (jobban mondva amelyek fölött) a katalógushálózat nyer elhelyezést. Az olvasóterem 146 olvasó befogadására alkalmas, 6 kutatófülke is lesz. Itt helyezkedik el a kézikönyvtár mintegy 15 ezer kötete is. Szabad polcokon, ill. rekeszes tárolókban kb. 17 ezer könyv és 2500 féle folyóirat helyezhető

el. A könyvvállomány védelmét szolgálja a zártláncú TV-rendszer.

Az épület II. és III. emeletén a funkcionális osztályok kapnak helyet abban a rendben, amelyet az egymással és az olvasóteremmel szükséges kapcsolat indokol.

A IV. emelet az Igazgatóság, a Szakirodalmi Informatikai Igazgatóság és a Gazdasági Hivatal szintje [2].

A tetőtér a klímaberendezése és az egyéb gépészeti objektumoké. A 4 raktári szintet klimatizálják (hűtés, fűtés, szellőzés), az olvasói térben a nyári hűtés és szellőzés történik a klímarendszerről. Az épület folyosóin és több helyiségben a szellőzés szintén így oldódik meg.

Az épület függőleges forgalmát 3 lépcső biztosítja; ezek közül a felújított eredeti lépcső, mint műemlékjellegű egység az épület hangulati értékeit növeli. Az épület Akadémiai utcai, ill. Széchenyi rakpart felőli szárnyaiban egy-egy üzemi jellegű lépcsőház épül. Mindegyik lépcsőház mellett egy-egy 500 kg teherbírású személyfelvonó fog működni.

Az épület homlokzata lényegében változatlan marad a szükséges felújítások elvégzése után; csupán a főbejárat kerül az épület tengelyébe (az eddigi aszimmetrikus elhelyezéssel szemben) a Műemlékfelügyelőség kikötése alapján. (Jóllehet az épület maga nem műemlék, de az MTA Székházzal való egybeépítettsége miatt műemléki-városképi együttes része.)

A rekonstrukció "filozófiája"

A könyvtár-rekonstrukció célja az akadémiai (alap kutatási) szükségletek jobb kielégítése, lehetőségeinek megjavítása és bővítése (beleértve a szolgáltatások automatizálását is), valamint a milliárdokban kifejezhető nemzeti értéket jelentő gyűjtemények biztonságos megőrzése; járulékos célja a munkahelyi körülmények javítása, továbbá az akadémiai székház rekonstrukciója feltételeinek megteremtése.

A rekonstrukció előkészítése (tervezés, építési kapacitás, szanálás stb.) és kivitelezése egy nyereségorientált vállalkozás menedzselésének modelljét igyekszik követni.

A nyereségorientált vállalkozásszerű menedzselésből következik az ésszerű keretek közötti kockázatvállalás (pl. a rekonstrukciós bontás megkezdése a még részben lakott épületben).

A rekonstrukció végrehajtásának alap gondolata: a minél gyorsabban megvalósuló épület a leggazdaságosabb, a legolcsóbb, míg bármiféle halogatás a

legnagyobb pazarlás (ármódosulások, áttervezések, elavult berendezések installálása stb.).

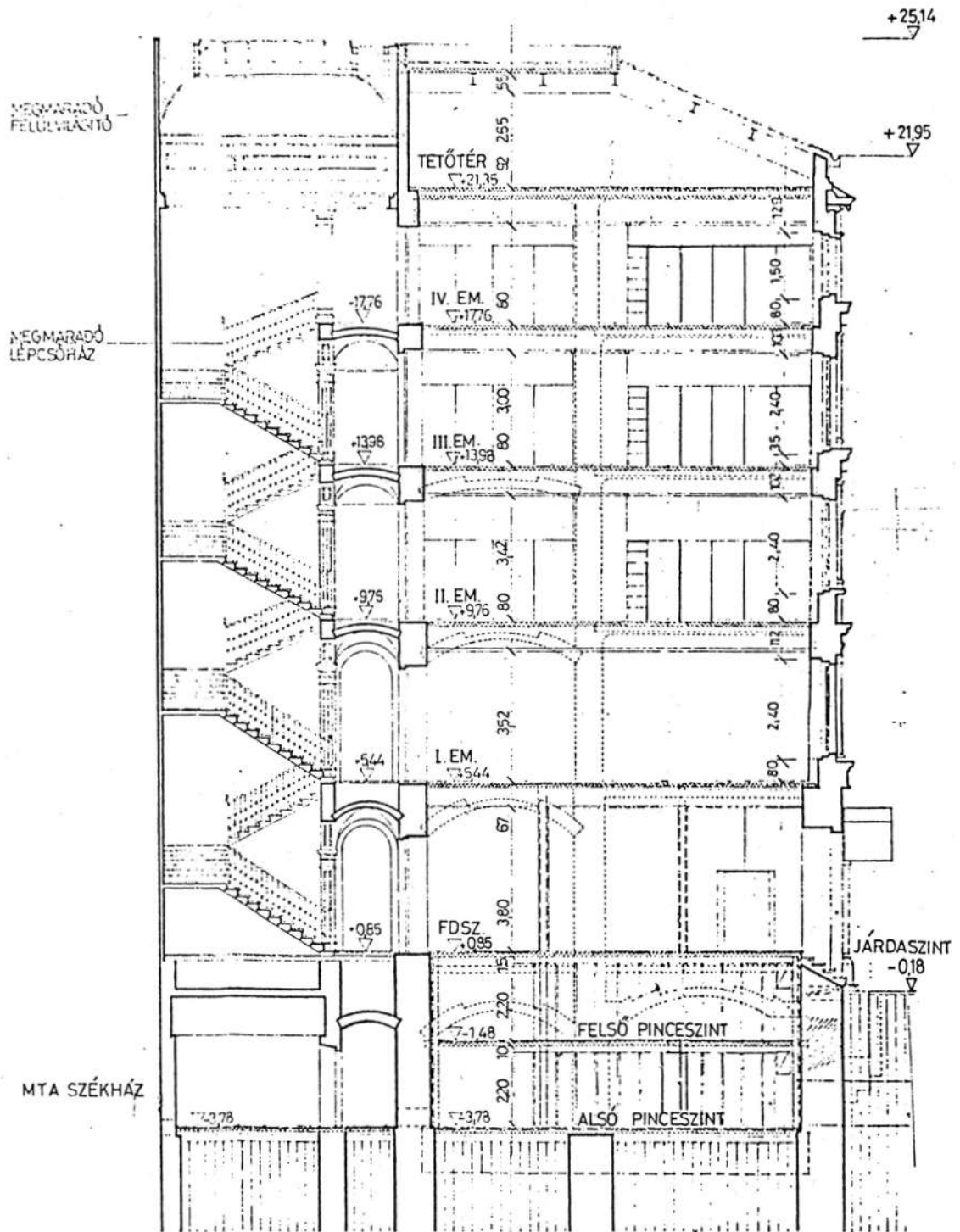
Az eredményességi, gyorsasági-gazdasági tényezőkből következik, hogy elvileg optimálisan azt és annyit célszerű beépíteni, amennyire műszaki lehetőség, kapacitás van, nem pedig — a tapasztalatok szerint amúgy is mindig fluktuáló — pénzügyi keretektől tenni függővé a beépítést.

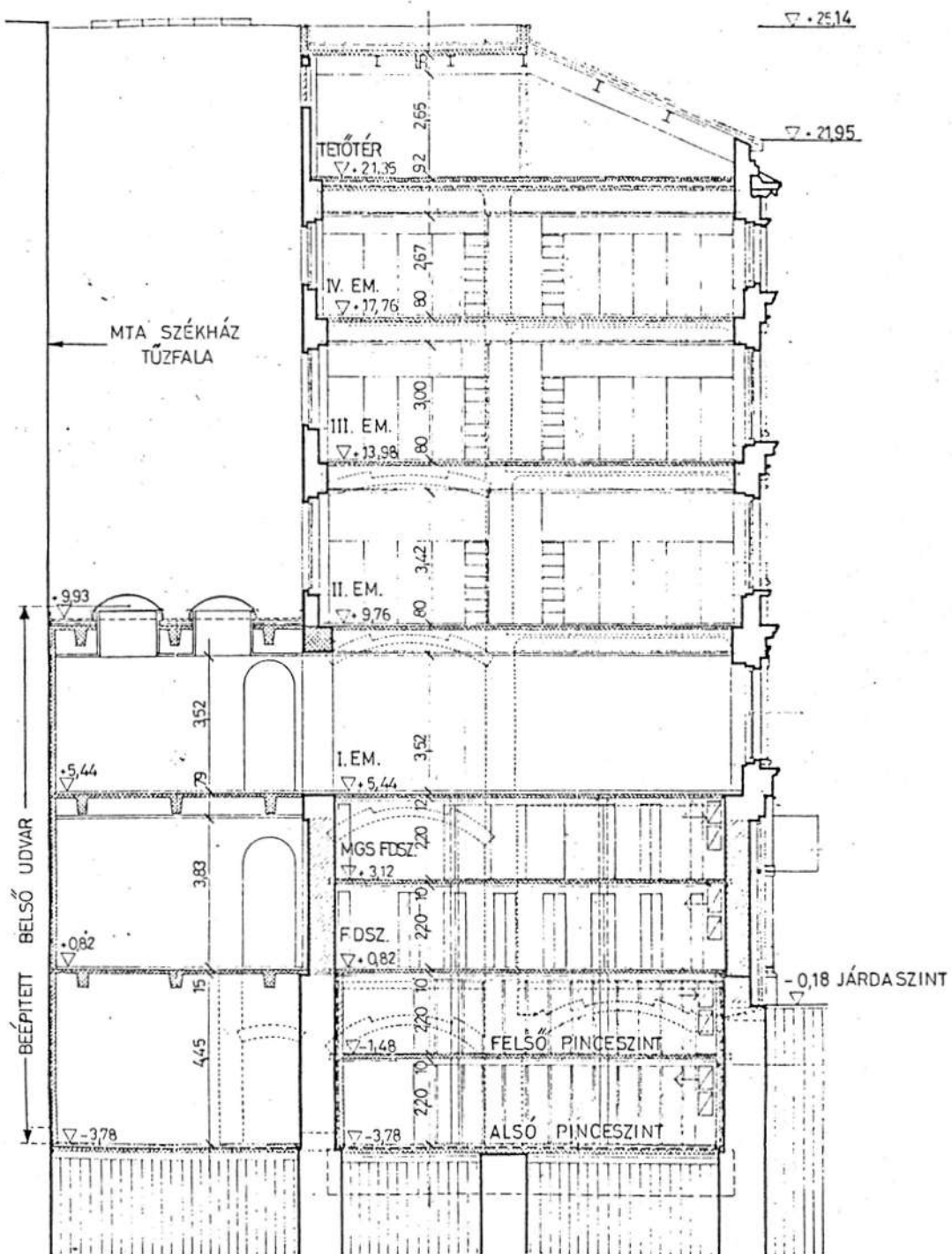
A rekonstrukció időszakában a szükségképpen jelentkező belső költöztetési, szervezési többletfeladatok és átmeneti üzemeltetési nehézségek nem járhatnak a szolgáltatások mennyiségi és főleg színvonalbeli csökkenésével.

A fentiekből következik, hogy a rekonstrukciós program menedzselését jórészt az érdekelt könyvtár maga tartsa kézben, — együttműködésben a főhatósággal és a kijelölt beruházóval, — mivel senki más nem érdekelt annyira a gyors, gazdaságos, hatékony megvalósításban, mint az érintett maga.

Mire épül a jövő?

A rekonstrukció programjának bemutatása után, amelynek megvalósítása adja az MTAK perspektivikus működésének fizikai kereteit, arról kell szólni, milyen *tartalommal* kívánjuk ezeket a kereteket kitölteni, illetőleg mire lehet reálisan építeni a keretek kitöltésében? Magának a rekonstrukciós programnak a kidolgozásakor már figyelembe vettük, hogy az adott épülethatárokon belül hogyan lehetne optimálisan fejleszteni a funkciókat és szolgáltatásokat. Az volt a kiindulópontunk, hogy a kibővült alapterület ne csak kultúraltabb, funkcionálisabb elhelyezési körülményeket nyújtson a megnövekedett számú használónak, az állandóan fejlődő állománynak és a könyvtár munkatársainak, hanem teremtse meg a fejlesztés, a korszerű könyvtár- és információs technológia feltételeit is. Ennek a korszerű technológiának szolgáltatás-központúnak kell lennie és ennek a szempontnak rendeljük alá alakulóban lévő elképzeléseinket. Azért beszélünk alakuló elképzelésekről, mert véglegesen kialakított program még nincs, — bár már körvonalazódik, — ám nem is látszik reálisnak egy minden részletre kiterjedő tervezésbe belemenni. Olyan *rugalmas tervezési* módszert kívánunk alkalmazni, amely gyorsan, tehát gazdaságosan képes alkalmazkodni a nemzetközi technológiai fejlődéshez és a változó pénzügyi adottságokhoz. Tekintetbe véve e két tényezőt, a könyvtár fejlesztését inkább a 2000. év felé haladó *tendenciaként* fogalmazzuk meg. Így talán jobban elkerülhető mind a földhőtapadtság, mind pedig az álmok kergetése.

3. ábra 2. metszet

Művelődéstörténet és szakirodalmi információ

E tendencia felvázolásakor az MTAK hagyományából, funkcióiból, eddigi teljesítményeiből és a vele szemben támasztható igényekből és potenciális igényekből indulunk ki. Az intézmény, mint általános tudományos nagykönyvtár és az Akadémia szakirodalmi információs központja, funkciórendszerében egyaránt hordoz gyűjteményi, szakirodalmi információs, kutatószervezési, alkotóműhelyi és szakmai szervezési jegyeket. Leegyszerűsítve: az MTAK-ban, hagyományai és a tudatos fejlesztés következményeként a *művelődéstörténeti és szakirodalmi információs vonások egyesülnek az akadémiai jelleg jegyében*. Mindez egymással összefüggésben, kölcsönhatásban jelentkezik, és szervesen kiegészíti egymást. Időszakoktól, akadémiai és általános használati igényektől függően hol az egyik, hol a másik funkciócsoport kerül előtérbe, anélkül azonban, hogy elnyomná a másikat. Az utóbbi két és fél évtized a tájékoztató, a szakirodalmi információs funkció erőteljes fejlesztését, kiemelt kezelését kívánta meg mind az általános tudományos, mind pedig az akadémiai igényekből következően. Így alakult ki a hatvanas évek elején *Erdei Ferenc* akkori főtájtár erőteljes támogatásával a tudománypolitikai dokumentáció és így jelent meg a szakmai körökben "akadémiai zöld füzetek" néven ismert Tudomány-szervezési Tájékoztató (ma Kutatás-Fejlesztés című folyóirat). Előreláthatólag még jó ideig e kétféle (általános tudományos és akadémiai) érdekekből kiindulva és figyelemmel a nemzetközi kötelezettségekre a szakirodalmi információs funkció továbbra is meghatározó jelleggel bír. Egy könyvtár *funkciórendszerében az állománynak meghatározó szerepe van*. Lássuk, mint mutatnak az adatok [3].

Állomány

Mindenekelőtt nézzünk néhány számszerű jellemzőt!

Az állomány és gyarapodása

Dokumentum	Állomány 83. XII. 31-én	1983. évi gyarapodás	1984. évi gyarapodás	Tör-lés	Állomány 84. XII. 31-én
könyv	905 675	15 012	15 480	42	921 113
periodikum (köt.)	250 414	5 761	5 685	10	256 089
kézirat	497 277	18 985	16 803	-	514 080
mikrofilm	19 997	480	359	-	20 356
Összesen:	1 673 363	40 238	38 327	52	1 711 638

A gyarapodás százalékos megoszlása az ETO-szakok szerint

Szakcsoport	Könyv		Periodikum	
	1983	1984	1983	1984
001 tudományos szervezés	0,6	0,5	-	-
0.2 általános művek vallástörténet	6,0	6,1	11,5	12,0
1 filozófia, pszichológia	3,8	4,0	2,6	2,7
3 társadalomtudományok	8,9	8,6	14,4	13,3
5 természettudományok	11,8	11,2	30,1	29,8
6 alkalmazott tudományok	4,5	4,1	6,0	6,0
7 művészetek	3,8	5,0	2,6	2,7
80 nyelvtudomány	7,1	7,8	10,2	10,7
809 orientalisztika	11,0	10,4	7,8	7,1
82 irodalomtudomány, szépirodalom	28,0	29,6	7,2	7,5
9 földrajz, régészet, történettudomány	14,5	12,7	7,6	8,2
	100,0	100,0	100,	100,0

Ami ebből a táblázatból nem olvasható ki, az állomány *minősége*: az ország legnagyobb tudományos periodikagyűjteménye, a művelődéstörténetileg felbecsülhetetlen értékű Kézirattár és régi akadémiai levéltár, az ezernél több ősnymtatvány, a világhírű Kaufmann-gyűjtemény, az alap kutatásokhoz szükséges nemzetközi szakirodalom java. A volumenről annyit, hogy az OSZK után a második legnagyobb, a tudományos gyűjtemények között pedig az első. Az állomány jellemzői: egyetemesség, tematikai és nyelvi változatosság, a differenciáltság a kiadványtípusokban; döntő többségben tudományos művek, egyedi példányok. A szakirodalmi ellátás képe az akadémiai *intézeti könyvtárak állományával* teljeseedik ki.

Dokumentum-fajta	Állomány 1983. XII. 31-én	1984. évi gyarapodás	1984. évi tör-lés	Állomány 1984. XII. 31-én
könyv	803 992	38 088	2305	824 506
folyóirat	327 863	31 931	395	340 383
egyéb dokumentum	324 086	14 065	4048	334 496
Összesen:	1 455 941	84 084	6748	1 499 385

Érdemes talán megjegyezni az állománygyarapításra felhasznált összeget is:

1983: 37 895 888 Ft   1984: 44 199 874 Ft.

A 48 intézeti könyvtár állomány nagysága szerint a következőképpen oszlik meg:

6 könyvtár, 50 ezer egységen felül, összesen 652 258 könyvtári egység

19 könyvtár, 20 ezer egységen felül, összesen 640 877 könyvtári egység

8 könyvtár, 10 ezer egységen felül, összesen 120 850 könyvtári egység

9 könyvtár, 5 ezer egységen felül, összesen	65 557 könyvtári egység
6 könyvtár, 5 ezer egységen alul, összesen	19 843 könyvtári egység
Mindösszesen:	1 499 385 könyvtári egység

A legnagyobb állományú hat intézeti könyvtár a következő:

Földrajztudományi Kutató Intézet	61 743
Irodalomtudományi Intézet	143 038
Központi Fizikai Kutató Intézet	164 387
Történettudományi Intézet	95 736
Világgazdasági Kutató Intézet	61 124
Zenetudományi Intézet	126 230
Mindösszesen:	652 258

A hálózati könyvtárállomány minőségére ugyanaz jellemző, mint a központéra; így a 3,2 millió egységnyi akadémiai állomány minőségileg valóban ki-tüntetett helyet foglal el az ország szakirodalmi ellátásában, s volumenében a felsőoktatási könyvtárhálózat (28 könyvtár 10 768 841 egység) után következik. Az országba járó *külföldi folyóiratok mintegy 50%-a* található meg az akadémiai hálózatban.

Használat

Az állomány a használatban realizálódik, ezért mindenekelőtt nézzük meg, kik az olvasók?

A könyvtár használói	1983	1984
Beiratkozott olvasók száma (napijegyek nélkül)	3346	3473

A használók *tudományos fokozat és foglalkozás szerinti megoszlása:*

	1983	1984
	% -ban	
Az MTA rendes és levelező tagja egyetemi tanár, tudományok doktora, kandidátus	1	2
egyetemi oktató (docens, adjunktus, tanársegéd)	18	22
tudományos kutató, aspiráns nem főfoglalkozású kutatók (orvos, mérnök, szerkesztő, könyvtáros, stb.)	10	9
egyetemi hallgató	24	25
egyéb	16	12
	7	5
	100%	100%

Minden bizonnyal egyedülálló *kvalifikáltság* szempontjából ez az olvasói összetétel. De jellemző a dokumentumhasználat összetétele is.

Állományhasználat (a látogatási alkalmak számában)

Dokumentumfajta	helybenolvasás		kölcsonzés		összesen	
	1983	1984	1983	1984	1983	1984
modern könyv	20 409	12 998	18 731	16 607	39 140	29 605
periodikum	6 921	6 436*	470	514	7 391	6 950
kézirat, régi könyv	2 584	2 707	57	46**	2 264	2 753
keleti könyv, kézirat periodikum	2 595	2 104	1 957	2 010	4 552	4 114
mikrofilm	331	299	10	17	341	316
	32 840	24 544	21 225	19 194	54 065	43 738

*xeroxoztatási alkalmak száma 5205
mikromásolási alkalmak száma 175

**xeroxoztatási alkalmak száma 113
mikromásolási alkalmak száma 157

Állományhasználat (a használt dokumentumok számában)

Dokumentumfajta	helybenolvasás		kölcsonzés		összesen	
	1983	1984	1983	1984	1983	1984
modern könyv	31 395	22 299	19 726	18 421	51 121	41 720
periodikum	51 565	46 574**	637	797	52 202	47 371
kézirat, régi könyv	59 546	75 658	83	110*	59 629	75 768
keleti könyv, kézirat periodikum	9 589	8 601	2 306	2 618	11 895	11 219
mikrofilm	689	439	40	67	729	506
	152 784	153 571	22 792	22 013	175 576	175 584

*mikromásolt egységek száma 3627.
xeroxoldalak száma 8653

**xeroxoztatási alkalmak száma 5205
mikromásolási alkalmak száma 175

A használat — és ez már az olvasói összetételből következik, — *rendkívül intenzív*, egy-egy olvasó nagy mennyiségű egységet vesz kézbe, ami egyértelműen jellemző a *kutatókönyvtárra*.

1984-ben a vonatkozó adatsor így alakult:

olvasók száma:	3 437
látogatási alkalmak száma:	43 584
használt egységek száma:	175 584

Országosan is ezek a legmagasabb használatintenzív mutatók közé tartoznak; az egy olvasóra eső látogatási alkalmak száma 12,7, az egy olvasóra eső használt egységek száma 51 és az egy látogatási alkalomra eső használt egységek számra 21 (a napijegyes olvasók is belefoglalhatnák az előző viszonyszámokba, ezért ezek lefelé módosulnak bizonyos mértékben).

Tájékoztató szolgálat

A könyvtárhasználat mutatója — egy másik vetületben, — a *tájékoztató szolgálat igénybevétele*. Nos, a mutatók egy jó része itt is intenzív használatot tanúsít, különösen a természettudományi szakirodalmi információ területén.

A könyvtár tudományos információs tevékenysége azonban az állomány multidiszciplinaritásának megfelelően számos területre terjed ki, formájában pedig változatos. A nagy történelmi különgyűjteményekre is jellemző a tájékoztató munka, ugyancsak változatos formában. Így a Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye sorozati kiadványban közreadja egy-egy hagyaték, vagy állománytest nyomtatott katalógusát (ld. B. Függelék), egyebek között a kandidátusi és doktori disszertációkét. A Keleti Gyűjtemény számos külföldi megkeresésre nyújt írásos tájékoztatást kutatóknak, doktorandusoknak az állományában található kéziratokról, de itt készült egy Unesco-támogatta nyomtatott bibliográfia is magyar szerzők Ázsiáról és Afrikáról szóló műveiről. A különgyűjteményektől eltekintve, az írásbeli tájékoztatás központja a Tájékoztató és Bibliográfiai Osztály. Ennek keretében folyik a hagyományos bibliográfiai feltárás nagy része, ideértve az akadémia történelmi munkákat, az MTA tagjai munkásságának bibliográfiai nyilvántartását (a már említett kandidátusi és doktori disszertációkkal együtt páratlan, akadémiai jellegű tudománytörténelmi dokumentáció) valamint a 60-as évek elején megszervezett tudományos szervezési dokumentáció. Ez utóbbi megindítása annak idején egy új *"bibliográfiai kultúra" megtelepítését jelentette, megalapozva a későbbi évek széles körű tudománytani kutatásait és ismeretterjesztését. Aligha tekinthető véletlennek, hogy a mai napig élő "Tudományos szervezési Füzetek" c. monográfiásorozat (Akadémiai Kiadó) szerkesztése és szellemi kiadása*

az MTAK-ban kezdődött el, s csak az első néhány kötete megjelenése után került át a Kutatásszervezési Intézethez.

A tudományos szervezési dokumentációs munka keretében megjelenő *Kutatás-Fejlesztés* c. időszaki kiadványban megjelenő szemlék, referátumok, tématanulmányok felölelik a hazai és külföldi tudománypolitika és kutatásszervezés kérdéseit, az egyes országok, országcsoportok tudománypolitikájának eseményeit, s a témához tartozó nemzetközi konferenciák anyagait. A dokumentációs munka során a tudományos kutatás tervezése, szervezése, igazgatása témakörében összegyűlt nemzetközi bibliográfiai címanyag azon túl, hogy a folyóirat megfelelő rovatának az anyagát képezi, alapjául szolgál a témában való *gyorstájékoztató szolgáltatásnak*. A szolgáltatás keretében személyre szóló témafigyelést nyújt a könyvtár (témánként 800 Ft-os előfizetési díj mellett, illetve egy szűk kör részére térítésmentesen). A tömör ismertetésekkel ellátott címanyagot havonta postázzák. 1984. folyamán a témafigyelést 43 megrendelő vette igénybe. A megrendelt témák száma 167, a kiküldött annotált bibliográfiai címek száma 11 917 volt.

Ugyancsak a társadalomtudományi tájékoztatást szolgálja, de egyben a nemzetközi kapcsolatokat is az MTAK részvétele az MTA (és egyben az ország) képviseletében a *nemzetközi szakmai szervezetek munkájában*.

A *MISON*, (Mežđunarodnaâ informacionnaâ sistema po obsestvennym naukam = Társadalomtudományi Nemzetközi Információs Rendszer) a szocialista országok tudományos akadémiai közös társadalomtudományi információs rendszerének megalakulásától, 1976-tól az MTAK tölti be a magyar nemzeti szerv szerepét. A rendszer központi irányító intézménye az *INION* (Institut naučnoj informacii po obsestvennym naukam = a SZUTA Társadalomtudományi Információs Intézete).

A *MISON* kiadói tevékenysége keretében 1976-tól 1985 augusztus végéig megjelent 100 kötetből (tematikus információs szemle-kötetek stb.) az MTAK 98-ban működött közre (közülük 63 referálótémakötet, 35 bibliográfiai kötet). Ez idő alatt 969 referátumot és szemle-cikket küldtünk ki, részint a *MISON* kötetekbe, részint pedig az *INION Referativnyj Žurnal* sorozatai számára. A *MISON* és *INION* bibliográfiákba összesen 5908 annotált tételt küldtünk. Megjelent a *MISON* Kijelölt Nemzeti Szerveiben található, nem KGST-tagországokból származó, kurrens társadalomtudományi folyóiratok jegyzékének két kötete (1982, 1984); ide az MTAK 1852 címet jelentette be. Ezzel a bejelentett címek mennyiségét tekintve ugyan a harmadik helyen áll, viszont az unikális címek mennyisége tekintetében

az első helyet foglalja el. Ez a tény is jól jellemzi az MTAK periodikum állományának már említett gazdagságát. A MISON és az INION kiadványokat az MTAK negyedévenként mintegy 100 hazai tudományos intézménybe juttatja el. Az MTAK rendezte 1985 májusában a MISON rendszertanácsa 10. ülését, valamint 3. tudományos konferenciáját "A tudományos információ szerepe a társadalomtudományok társadalmi-gazdasági és ideológiai funkcióinak megvalósításában" címmel. A MISON leglényegesebbnek tűnő, "jövőépítő" feladata a MISON automatizált információs rendszerének kifejlesztése. Az INION/MISON adatbázis jelenleg mintegy 300 ezer publikáció adatait tartalmazza 1980-tól kezdődően a közgazdaságtudomány, a demográfia, a filozófia, a szociológia, a tudományos szocializmus irodalmáról. Munkanyelve az orosz. Az egyes rekordok közlik a cikk címét eredeti nyelven, orosz nyelvű annotációját, deszkriptorait és rubrikátor kódjait. Az adatbázis mágnesszalagon és online egyaránt hozzáférhető. Ez idő szerint technikai jellegű problémák (pl. külön telefonvonal szükségessége) nehezítik a rendszeres szolgáltatást. A kapcsolat az INION-nal a Villamosenergiaipari Kutató Intézet adatátviteli rendszere keretében valósul meg. Kísérleti alapon eddig mintegy 20 magyar intézmény kapott SDI-szolgáltatást ebből az adatbázisból.

Ugyancsak az MTAK képviseli az Akadémiát nemzeti "focal", vagy "reference point"-ként az ECSSID-ben, az Európai Társadalomtudományi Információs Együttműködés programjában. Ez a program a Helsinki Záróokmány szellemében jött létre (a "harmadik kosár"-ba tartozik) és széles körű együttműködést irányoz elő a tudományos információcsere, a folyamatban lévő kutatások nyilvántartása, az automatizálás és a képzés területén. Egyik munkacsoportja gondozásában eddig 3 kötet látott napvilágot a folyamatban lévő kutatásokról (pl. "The changing role of women in society" témakörben). Az automatizálás terén is intenzív tapasztalatcsere folyik. Eddig négy tudományos konferenciát rendezett az ECSSID (2-2 szocialista és nyugati országban). Tájékoztató-szervező szerepet betöltő orgánumát, az *ECSSID Bulletin* az MTAK adja ki (ld. B. Függelék).

Az MTAK szervezésében folyik immár több, mint két évtizede a magyar adatszolgáltatás a párizsi székhelyű CIDDS -nek (Comité International pour l'Information et la Documentation dans les Sciences Sociales) évente megjelenő 4 bibliográfiai sorozatához.

Az utóbbi két év fejleményeihez tartozik a kapcsolatok felvétele a párizsi *Société de Bibliologie et de Schématisation*-nal, a részvétel a nemzetközi bibliológiai társaság megalakulása előkészületeiben, és

1985 decemberében bilaterális magyar-francia kolokvium rendezése a Művelődési Minisztérium égisze alatt az írásbeli közlés és az új technológiák összefüggéseiről.

Végül az MTAK-nak a társadalomtudományi információ szervezésében vitt szerepének talán leglényegesebb funkciója a Társadalomtudományi Koordinációs Bizottság (TKB) és a Művelődési Minisztérium munkaszerveként létrehozott *Társadalomtudományi Információs Munkacsoport* (TIM) működtetése és gesztori feladatainak ellátása. Az MTAK kezdeményezésére és szervezésével kialakított együttműködési programban részt vesznek a legfontosabb társadalomtudományi könyvtárak, főként a közös érdekeltségen alapuló gépesítésben. A Tudománypolitikai Bizottság/TKB által erre a célra rendelkezésre bocsátott mintegy 4 millió forintból több könyvtár megkezdhetette (pl. a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – szociológia), illetve továbbfejleszthette információgépesítési tevékenységét (pl. az Országgyűlési Könyvtár – jogtudomány, KSH Könyvtára – gazdaságpolitika).

Az utóbbi évek legjelentősebb fejleménye azonban a *természettudományi szakirodalmi információs szolgáltatások* és az ehhez kapcsolódó *tudományelemzés* bevezetése és meghonosítása volt [4].

Az MTAK természettudományos információszolgáltatása szelektív információterjesztés (SDI) formájában az Institute for Scientific Information (ISI, Philadelphia) Science Citation Index (SCI) adatbázisa mágnesszalagjainak igénybevételével történik. A hetente mintegy 11 000 újonnan megjelent publikáció adatai érkeznek mágnesszalagokon, s csatlakoznak hozzájuk kb. 150 000 hivatkozott publikáció bibliográfiai adatai is, és magukba foglalják elsősorban az alapkutatáshoz tartozó folyóiratirodalmat. A feldolgozott szakterületek száma meghaladja a 120-at.

A megrendelők a következő szolgáltatásokat kaphatják:

1. Folyóirat-tartalomjegyzék figyelés
2. Témafigyelés témajegyzék alapján (ASCATOPICS)
3. Témafigyelés tetszőleges témában (ASCA)
4. A publikációs tevékenység, ill. az idézettség figyelése:
  - ◆ egy szerző vagy egy intézmény publikációinak figyelése,
  - ◆ egy szerző vagy egy megadott cikk idézettségének figyelése,
  - ◆ egy folyóirat idézettségének figyelése.

1985-ben 686 felhasználó számára hetente 1320 keresőprofil futtatunk. Magyarországon ez az egyetlen offline információs rendszer, amely heti periodicitással, az eredeti cikk megjelenését követő-

en kb. 8 héttel, vagy már korábban nyújtja az információit.

A heti gépi szakirodalomfigyelési szolgáltatásokról 1984-ben 5 730 745 Ft folyt be; ez 13,3%-kal haladta meg az 1983. évi bevételt. (Ez az összeg egyike a legmagasabb bevételeknek, ami Magyarországon SDI szolgáltatásból ered.)

Előfizetők főhatóság szerint megoszlása

Főhatóság	Előfizető	
	fő	%
Egészségügyi Minisztérium	268	38,6
Egyetemek	134	19,3
Kórházak	68	9,8
Egyéb intézmények	63	6,2
Egyéni előfizetők	23	3,3
MTA Kutatóintézetek	113	16,3
Művelődési Minisztérium	99	14,3
Egyetemek	92	13,3
Főiskolák, oktatási intézmények	7	1,0
Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium	106	15,2
Egyetemek	50	7,2
Kutatóintézetek	37	5,3
Egyéb intézmények	19	2,7
Különböző tárcák	108	15,6
Üzemek, vállalatok	70	10,1

Az MTA főtítkárnak rendeletére 1981-ben létrejött az akadémiai természettudományos intézetek és egyetemi kutatócsoportok publikációinak *adatbankja*. Az adatbank jelenleg 52 intézet, illetve egyetemi kutatócsoport 16 000 publikációjának adatait tartalmazza. Az adatbázis az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutató Intézete IBM 3031 gépén üzemel, s online is lekérdezhető. Elképzelhető az adatbank kiterjesztése a társadalomtudományi intézetekre is.

Ami az információs szolgáltatásokhoz kapcsolódó tudományometriai vizsgálatokat illeti, róluk a kutatómunkával kapcsolatban számolok be. (Ld. alább.)

A tájékoztató szolgáltatásokat – (printout, kiadvány, információs folyóirat stb.) a hagyományos bibliográfiai és referenz jellegűek kivételével, – térítés ellenében nyújtjuk. Nemcsak az anyagi érdekesség megteremtése miatt, hanem véleményünk szerint a fizetőképes kereslettel lehet leginkább *mérni egy-egy szolgáltatás hasznosságát*.

Alkotóműhely

Az MTAK egyik legjellegzetesebb vonásának tartom alkotóműhely voltát. A könyvtárról, mint tu-

dományos műhelyről *Köpeczi Béla* akadémikus, mint az MTA főtítkárhelyettese írt elemzést az MTAK 150. évfordulója alkalmából [5]. A B. Függelék tartalmazza az MTAK kiadványainak jegyzékét, amely önmagában demonstrálja az MTAK kutatóhely mivoltát. Mégis érdemes kiemelni az itt folyó kutatómunka néhány jellegzetességét.

Az MTA Elnöksége 25 évvel ezelőtt már határozatilag kimondta, hogy "A Könyvtár hagyományos könyvtári funkcióinak kiegészítéseképpen folytasson a Könyvtár tervébe illesztett tudományos kutatómunkát. A kutatómunka terjedjen ki a könyvtártudomány művelésére és magasszínvonalú forráskiadványok megjelentetésére, továbbá a társadalom- és természettudományok története és a kéziratár és egyéb gyűjtemények gazdag anyagának feltárása mellett a tudományszervezés, és a kutatók tervezési kérdéseire is". E *Rusznayk István* elnök aláírását viselő határozat [6] mindmáig ható érvénnyel irányozza elő az MTAK tudományos feladatait.

Az MTAK kutatási programjában szerepelnek textológiai munkák (pl. Mikszáth kritikai kiadás), "a gyűjtemények gazdag anyagának feltárása", forráskiadványok és a kutatástervezés és -szervezés körében végzett vizsgálatok. Ez utóbbiak közé tartoznak a *tudománymetria* elemző módszerének alkalmazásával folytatott kutatások.

E téren az MTAK-ban az SCI mágnesszalagjainak felhasználásával és a Tudományelemzési Osztály által kidolgozott metodikák alapján a következő kutatások folynak:

- ◆ A hazai természettudományos alap kutatás mutatószámainak kidolgozása és folyamatos publikálása, ill. azok nemzetközi viszonyítása.
- ◆ Az MTA természettudományi, műszaki, orvostudományi és agrártudományi kutatóhelyein folyó tudományos publikációs tevékenység elemzése és értékelése. Ezzel kapcsolatos mutatószámok kidolgozása és publikálása.
- ◆ A hazai természettudományos alap kutatás minőségi jellemzése összehasonlító elemzésekkel és értékelésekkel.
- ◆ A tudományos kutatási tevékenység működési mechanizmusának kvantitatív módszereket alkalmazó vizsgálata.
- ◆ Az MTA kutatásirányítási elméletét és gyakorlatát szolgáló számítógépes adatbank működtetése, kapcsolat teremtése az adatbank és az SCI mágnesszalagok adatai között.
- ◆ Tudományometriai kutatás természettudományos szakterületek elemzésére (pl. az analitika kémiai szakterület kutatási és publikációs tevékenységének vizsgálata)

Az MTAK-ban folyó kutatómunka a könyvtári-tájékoztató témákon túl magába foglalja a különböző tudományok (pl. orientalisztika) területén folyó kutatásokat is. A könyvtár vezetése mindkét orientáció kutatóinak alkotószabadságot, kutatónapot, publikációs lehetőséget biztosít. Ösztönzi a tudományos eredmények közzétételét, a *tudományos fokozatok* elnyerését. Az MTAK-ban jelenleg 2 tudományok doktora, 7 kandidátus dolgozik, s öten a kandidátusi disszertációjukon dolgoznak, illetve állnak védés előtt. A tudományos minősítéssel rendelkezők közül csak hárman nyerték el fokozatukat azelőtt, hogy az MTAK munkatársai lettek.

Az alkotás, a kutatási eredmények kategóriájába tartozónak tekintem az új könyvtári-információs szakmai "kulturák" bevezetését, illetve kutatási irányok, módszerek kidolgozását vagy adaptálását. Ilyen többek között a 60-as évek elején a magyar társadalomtudományok nemzetközi fogadtatásának bibliográfiai elemzése, majd ugyanez a munka a természettudományok néhány területén, az első mikrokiadványok megjelentetése Magyarországon, a tudománytani-kutatásszervezési dokumentáció meghonosítása, a 80-as évek elejétől a természettudományi szakirodalmi információs szolgáltatások bevezetése és a tudománymetria meghonosítása, legújabbán pedig a nemzetközi bibliográfiai kutatásokba való bekapcsolódás. Ez a szemlélet és alapállás, amely mindig nyitott az újra, amelyet kezdeményező- és vállalkozókedv jellemez, ez segíti az MTAK-t a századfordulóig, s azon túl vezető kitűzésében. Ezt az MTA vezetése messzeemenően támogatja.

Új technológia – számítógépes program

Az MTAK fejlesztési elképzeléseit az előző két fejezetben leírtak és kifejtettek határozzák meg. Egyfelől az új elhelyezés adta lehetőségekre, amelyek meg akkor is új minőséget jelentenek, ha a területi szétszórtság jórészt továbbra is megmarad, másfelől az eddigi tevékenység tapasztalataira lehet építeni. A fejlesztési elképzelések *szolgáltatás-központúak és technika-igényesek*.

Abból kell kiindulni, hogy az MTAK szolgáltatásai a jövőben is *három metszetben* jelentkeznek:

- ◆ a tudományos nagykönyvtár,
- ◆ az MTA könyvtári hálózata központja,
- ◆ az országos szervező feladatokat (részben nemzetközi kötelezettséggel) ellátó intézmény metszetében.

A technológiai fejlesztés pedig kiterjed

- ◆ általában az új technikai eljárások bevezetésére, a számítógépes technikára, s ezekre alapozva a komplex *könyvtárgépesítésre*, és

- ◆ az *információgépesítésre*, ezen belül mind a társadalomtudományi, mind a természettudományi, főként az alapkutatásokkal összefüggő információszolgáltatás, továbbá a *kutatásszervezési nyilvántartások gépesítésére*.

Mindezen feladatokat lehetőleg nem megkötözve, főleg párhuzamosan, hanem az érdekeken alapuló (és nem adminisztratív jellegű), országos és nemzetközi *munkamegosztásban* kell elvégezni. Elvi és gyakorlati megfontolás arra intenek, hogy nem szabad újra és újra felfedezni már fölfedezett dolgokat, hanem *alkalmazni, installálni* a már máshol, belföldön-külföldön próbát kiállt eljárásokat, technológiákat, továbbá ott és olyan mértékben gépesíteni, ahol és amilyen mértékben a *felkeltett érettség* megkívánja, illetve várhatóan a *felkeltett igények szükségletté* válván megkövetelik.

Ilyen elvi alapokon és megfontolásokból az MTAK a *fokozatosság* betartásával a következő fejlesztésekkel számol.

A *számítástechnika* alkalmazására az MTAK-ban szöbajövő munkaterületek és munkafolyamatok:

- ◆ *Szerzeményezés*: az évi 14 ezer kötetes gyarapodás várhatóan megmarad; ennek bibliográfiai kezelése a deziderátától kezdve a végleges nyilvántartáson át egészen a katalógusokban való megjelenésig automatizáltan történhet.
- ◆ *Nemzetközi kiadványcsere*: 81 állam mintegy 1600 intézményével folyik ez a tevékenység, várhatóan növekvő intenzitással (pl. kereskedelmi forgalomba nem kerülő dokumentumok beszerzése), az évi gyarapodás csere útján máris évi 13 ezer kötet, a kiküldött kötetek száma 11 ezer körül mozog; ez a volumen már igényli az automatizált nyilvántartást.
- ◆ *Folyóiratnyilvántartás, MTA folyóirat központi címjegyzék*: az MTA folyóirattára mintegy 12 500 címet, köztük 5000 kurrens külföldi periodikumot számlál. Ha ehhez a folyóiratállományhoz hozzáadjuk az akadémiai intézeti könyvtárak folyóiratanyagát, akkor azt látjuk, hogy az ország tudományos folyóiratainak több mint 50%-a az MTAK-ban, illetve a hozzátartozó könyvtári hálózatban található. Rendkívül fontos, hogy ehhez az anyaghoz gyorsan lehessen hozzáférni. Egy központosított, géppel kezelt nyilvántartás ésszerű kooperációt, jobb devizafelhasználást tesz lehetővé, s ugyanakkor a folyóiratok, mint elsődleges információs források intenzívebb hasznosítását. Ha az Országos Széchényi Könyvtárban már üzemszerűen működik az országos központi címjegyzék (Nemzeti Periodika Adatbázis – NPA), ennek tapasztalatai nyomán vizsgálható meg majd újra az MTAK KC működtetése.
- ◆ *Katalógus*: az MTAK másfél évszázadra visszanyúló katalógusai részben elhasználódtak, rész-

ben túlnőtték rajtuk az igények; anyagi és erkölcsi kopás egyaránt mutatkozik. Új követelményként jelent meg a bibliográfiai leírások nemzetközi felhasználása, lehetőleg géppel olvasható adathordozón rögzített bibliográfiai információk cseréjével. Elkerülhetetlen, hogy a bibliográfiai leírás az új, erre alkalmas, nemzetközi megállapodásokon alapuló szabvány szerint történjék, illetve a címleírások gépi feldolgozásra és tárolásra kerüljenek. Az új szabvány szerinti katalogizálás alapos előkészítés után már megindult az MTAK-ban és elvben 1986-tól a katalógus gépesítésre készen áll. Ez természetesen csak az új gyarapodásra vonatkozik, az 1950-1985 között "megtermelt" mintegy 2,4 millió *cédulából* álló katalógushálózat visszamenőleg aligha vihető számítógépre. Számításba jöhet viszont valamilyen mikroreprográfiai megoldás a katalógusok állagának megóvására, terjedelmük csökkentésére.

- ◆ *Olvasószolgálat*: az új épülettel megnövekedett olvasóforgalom a szolgálat nyilvántartásainak gépesítését igényli, ideértve a raktári nyilvántartásokat (központi és kihelyezett raktárak, kötetset, stb.)

A fentebb felsoroltak egy *komplex gépesítési program* illeszkednek, amelyet rugalmasnak képzelünk el, amely fokozatosan épül ki és lehetőséget ad a leírtak későbbi módosítására, kiegészítésére, pótlására, vagyis mindarra, ami manuális módszerekkel alig valósítható meg, vagy csak nagyon hosszadalmasan és drágán. Ma még nem kevés a *nyitott kérdés*, így többek között a *szakkatalógus* kérdése, amely egyike a legbonyolultabbaknak. Az is elképzelhető, hogy az *ETO MTAK-beli tárgymutatójának* jelentős kibővítésével (az egyes szakjelzetek mellé rendelt fogalmi leírással) kialakult fogalomtár (ha úgy tetszik deskriptorjegyzék) anyaga képezhetné egy tárgyi katalógus deskriptorait. Ennek az lenne az előnye, hogy nem egy prekordinált tezaurusban kellene visszakeresni a fogalmakat, hanem egy adott könyvtár szakozási gyakorlatából szervesen kialakult fogalomtárból.

További eldöntendő kérdés a *hálózat* bekapcsolásának mikéntje az MTAK gépesítési programjába. A cserenyilvántartás, a folyóiratok nyilvántartása, de még a szerzeményezés is — legalábbis a nagyobb intézeti könyvtárakban, — részévé válhat az MTAK-programnak.

Ehhez megfelelő számítógépes ellátottság szükséges mind az MTAK-ban, mind pedig a hálózatában. *Harminc* személyi számítógép beszerzése látszik indokoltnak az első fázisban, 5 az MTAK, 25 pedig a jelentősebb állománnyal és tájékoztató tevékenységgel bíró intézeti könyvtárak számára. Ez viszont már az *információgépesítés* kibővítésére is módot ad, azaz az *MTA szakirodalmi információs há-*

lózatnak kiépítésére. Az eddigi elképzelések szerint ehhez az MTAK részére egy középgep kellene, mint amilyen például az IBM System 36 Typ. 5362. Mindenképpen szükséges önálló számítástechnikai bázist kialakítani az MTAK információs hálózatának működtetéséhez.

A számítástechnikai fejlesztés mellett 3-5 év alatt fel kell újítani az MTAK és hálózata *gyorsmásolási gépparkját* (az MTAK évi teljesítménye ma több, mint 1 millió oldal). Az MTAK-ot IBM Copier II típusú, vagy ahhoz hasonló teljesítményű gépekkel, az intézeteket kisebb kapacitású berendezésekkel kell ellátni. Új telex, illetve *telex* állomást kívánatos beállítani az MTAK-ba a gyors szövegtovábbítás céljából. A kiadói tevékenység kapacitásának és minőségének fenntartása, illetőleg növelése érdekében IBM Composer típusú *szedőírógép*, vagy még korszerűbb technikájú szövegelőállító gép, korszerű, nagyteljesítményű *sokszorosítógép* (ek) beállításáról szükséges gondoskodni. Az MTAK mikrofilm-laboratóriumát tovább kell fejleszteni (jelentős lépésnek számít a közelmúltban beállított Canon "reader-printer"), szükség van egy nagy teljesítményű mikroreprodukciós berendezésre az MTAK hálózatának ellátására is. Az intézeti könyvtárakat *mikrofilm-leolvasókkal* kell ellátni; az első fázisban minden egységbe legalább egy gép jusson.

A gépeken, felszereléseken kívül bizonyos *funkcionális-szervezeti* fejlesztés is szükségessé válik. Így a szerzeményezés szorosabb összekapcsolása a kiadványcserével, a számítógépes programok koncentrációja egy szakirodalmi informatikai igazgatóság keretében 5 részleggel: természettudományi, társadalomtudományi gépi adatbázisok; tudományelemzés (tudománymetria); fejlesztés; saját adatbázisok; üzemeltetés.

Az elkövetkező 5-10 évben egy valóságos, gépesített szakirodalmi információs hálózatnak kell kialakulnia, melynek keretében online lekérdezéssel mindenki számára hozzáférhetővé válnak a nagy *külföldi gépi adatbázisok*, felerősödik a *hálózaton belüli információcsere*, megvalósul a *központi nyilvántartás*, megjavul és felgyorsul a *dokumentumellátás*. Mindennek az elemei már megvannak. Ezekre építve és a vontkozó hazai és nemzetközi tapasztalatokra figyelve készül az MTAK informatikai tervtanulmánya. Ehhez az *MTAK hálózaton kívüli*, az országos információs együttműködési feladatkörének távlati terve fog csatlakozni (pl. a TIM-ben részt vevő intézmények ellátása, számítástechnikai felszerelése) általában a társadalomtudományi szakirodalmi információs program továbbfejlesztése érdekében.

Az MTAK a 2000. év felé fordulva a jó hagyományainak tiszteletével és megőrzésével, s megújulásra való készségével készül történelme új lapjait megírni.

Utóhang az Akadémiai Könyvtár épülettervéhez

Amennyi nyilvános vita, könyvtári és építészeti szakmai konzultáció, közvélemény megnyilvánulás — mint például a homlokzati tervek nyilvános bírálatra bocsátása —, sajtófigyelem kísérte az Akadémiai Könyvtár Roosevelt térre tervezett új épületének sorsát, annyira szinte visszhang nélkül került le a napirendről. Sem az MTA 1971. évi közgyűlésének dokumentumai, sem a III. könyvtárügyi konferencia közleményei között még csak utalás sem történt rá, hogy ilyen történt. Ennek lezárását a Magyar Tudomány 1969. évi 9. számában lakonikus közlemény adta hírül: Az elnökség június 24-i ülésén... Tudomásul vette az Akadémiai Könyvtár tervezési munkáinak felfüggesztését.

Bizonyosság tehát: a közelínek vélt lehetőség, hogy újabb „Gondolatok a könyvtárban” vers szülessen az Akadémiai Könyvtár ihletésére, elhalt. Az Akadémia „elnökségi hírei” között is néhány szavas mondat adta tudtul az egyik legjelentősebb magyar kulturális és tudományos s egyben akadémiai beruházás sorsát.

A sajtó, a nyilatkozatok, a különféle közlemények furcsa módon már 1968-ban és 1969 első felében úgy emlékeztek meg a Duna part rendezéséről, a volt Lloyd palota telkének beépítéséről, mintha másról, mint szálloda- vagy irodaépületről soha nem is lett volna szó. Mintha az előző években nem jelentek volna meg hírek, cikkek, nyilatkozatok, makettfényképek arról, „milyen lesz az új Akadémiai Könyvtár”.

Nem polémia kíván lenni e töredékes visszaemlékezés sem a sajtóval, sem a döntéssel, illetve az azt kiváltó körülményekkel. A tény — tény marad, s e körül bármiféle vita most már céltalan. Lehetséges, hogy az utókor — amelynek számára is tervezték, mint minden történetileg kialakult nagykönyvtárat — másként ítéli majd meg a Roosevelt tér beépítését, de ismétlem, ez nem vita tárgya.

Minek akkor e háttér, mi értelme van írni róla? E sorok szerzője nem tagadja elfogultságát. Mint a megbukott vállalkozás egyik szervezője és szerzője, erkölcsi kötelességének érzi, hogy megemlékezzék a terv elmúlásáról is — legalább a könyvtári szaksajtóban.

Meggyőződésem, hogy igaznak tartott ügyet — akár csupán egy létesítmény ügyét is — csak szenvedéllyel lehet előre

vinni, és hogy az új könyvtárépület terve egyáltalán 1969-ig életben volt, abban a ráció mellett nem kis szerepet játszott többeknek a jó, vagy annak vélt ügybe vetett szenvedélyes hite.

Amennyi álmodozás, hit feszült a tervekben, olyannyira szárazak maguk a tények, az adatok. Hogyan történt? Több éves előkészítő munka után mondotta ki az MTA Elnökségének 83/1965. sz. határozata, hogy az akadémiai intézetfejlesztési terv keretében meg kell valósítani a könyvtár új székházának felépítését. Az új könyvtárépület megalkotását két ötéves tervidőszakra tervezték. 1968—1970-ben indult volna meg a kivitelezés, és a IV. ötéves terv első éveiben, 1970—1972-ben fejeződött volna be.

Az első program-vázlatoktól hosszú, műszaki-gazdasági és könyvtárosi vitákkal kísért út vezetett a részletes tervdokumentáció kidolgozásáig. A Roosevelt tér — Dorottya utca — Apáczai Csere János utca által határolt telek városképi exponáltsága több vonatkozásban is kötöttségeket okozott a beépíthetőség szempontjából, a városképi-funkcionális-gazdasági követelményeket rendkívül nehéz volt összeegyeztetni. Végül sikerült a mintegy 100 000 m³ tömegű épület tervét elfogadtatni. A 28 m magas, 9 szintes épület 4000 m² alapterületű lett volna. Fél évszázados távlatban két és félmillió könyvtári egységnek adott volna helyet. A világviszonylatban is korszerű könyvtári nagyüzem tervét viszontagságos tervezői előzmények után Cz e b e I s t v á n, a KÖZTI munkatársa dolgozta ki. Az új akadémiai könyvtárépület a magyar könyvtárépítészeti eddigi legnagyobb önálló vállalkozása volt, illetve lett volna, akadémiai beruházásként pedig a szegedi Biológiai Telep mellett a második legjelentékenyebb beruházása a tervidőszaknak.

Allgá volt még az Akadémiának olyan tervezett létesítménye, amellyel annyit foglalkozott, mint az új könyvtárépülettel. Az Elnökség érdeklődése kiterjedt az olvasótermek elhelyezésére, foglalkozott az épület gazdaságos kihasználásával, ismételten a városképi-homlokzati kialakítással, nyilvános kiállítást rendeztetett a pályaművekből stb. Az Akadémia állásfoglalásait olykor indulatokat sem nélkülöző heves viták kovácsolták ki, amelyek részben az Akadémián belül, részben az érdekelt társhatóságok bevonásával folytak. Az Akadémia — a legjobb akadémiai hagyományokhoz híven —

végig a legnagyobb szeretettel és törődéssel foglalkozott legrégebb intézményének új székházával. (A könyvtár alapításának éve 1826, így mindössze egy esztendővel fiatalabb a Magyar Tudós Társaságnál, amelynek több, mint egy évszázadon át egyetlen tudományos intézménye volt.)

Végül azonban az új létesítmény költségelirányzata az eredetileg tervezett 80–100 millió forintról az építőipari árak alakulása miatt 200 millióra emelkedett és ezt a kiadást már az Akadémia nem vállalhatta. Így került sor egyéb, itt nem említett okokon kívül az új könyvtárépület megvalósításának napirendről történő levetelésére.

Az Akadémiai Könyvtár — másfél évszázados története során — számos és többnyire már csirájában elbukott kísérlet után e tervvel jutott a legközelebb korszerű gyűjteményeihez méltó, önálló székházának megvalósulásához. Soha ennyire kézzelfoghatónak nem látszott még az eredmény és talán soha annyi akarat, energia, fantázia nem töltődött még a kísérletekbe, erőfeszítésekbe, mint

a Roosevelttéri tervbe. Az Akadémia és könyvtárosai, építészek és egyik-másik társhatóság szakértői valóban szívügyüknek tekintették az új könyvtárépületet. Es akiknek szívügyük volt, azok sajnálhatják, hogy a Lánchíd — Akadémia — Akadémiai Könyvtár történeti létesítmény-együttes nem valósult meg. Az egészséges közszellemhez az is hozzátartozik, hogy egy nagyszabású és szép terv kudarcán sajnálkozni lehessen.

Nem kétséges azonban, hogy az Akadémiai Könyvtár, amely gyűjteményeivel egyidejűleg demonstrálja, hogy a magyar tudomány és kultúra mit adott a nagyvilágnak és mit kapott tőle, túljutva a kudarc megpróbáltatásán, a tudománypolitikai irányelvek szellemében működve — amelyeknek kialakításához hozzá is járult tudományszervezési dokumentációjával — és a maga sajátos eszközeivel kivevén részét azok megvalósításából, új épületének problémáját más formában újra napirendre tűzi és talán kevésbé igényes, de gazdaságilag realisabb keretekben megoldást is talál rá.

Rózsa György

a könyvtárak történeléből

Megjelent: Könyvtáros, 22.köt. 7.sz. 1972. p. 402–403.

Kiadványtevékenység 1976 – 1985
MTA Könyvtár publikációi 1976-1985

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei – Új sorozat

- 1(76). A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára munkatársainak szakirodalmi munkássága 1950-1975. Bibl. Összeáll. *Fekete Gézáné*. Bp. 1976. 80 p.
- 2(77). Fejezetek a 150 éves Akadémiai Könyvtár történetéből. Cikkgyűjt. Bp. 1976. 62 p.
- 3(78). *Bükyné Horváth Mária*: Az Akadémiai Könyvtár kurrens külföldi periodikum állománya az 1970-es években. Bp. 1977. 78 p.
- 4(79). *Vitályos László*: Ady – Léda – Csinszka. Visszaemlékezések és levelek a költő életrajzához. Bp. 1977. 163 p.
- 5(80). *Scientia et virtus*. Un commentaire anonyme de la Consolation de Boèce. Intr.et publ. par *Sándor Durzsa*. Bp. 1978. 100 p.
- 6(81). *Rozsondai Marianne*: Anton Koberger működése és a Koberger kötetek problémája. Bp. 1978. 148 p. 75 t.
- 7(82). *Körmendy Kinga*: A Knauz-hagyaték kódextörédei és az esztergomi egyház középkori könyvtárának sorsa. Bp. 1979. 149 p. 17 t.
- 8(83). *Bibó István*: A rákoskeresztúri egykori Podmaniczky-Vigyázó kastély története. Bp. 1979. 84 p.
- 9(84). *Vitályos László – Orosz László*: Ady-bibliográfia 1896-1977. 2. bőv.kiad. Bp. 1980. 408 p.
- 10(85). *Rolla Margit*: A fiatal Kaffka Margit. Bp. 1980. 171 p.
- 11(86). *Szántó György Tibor*: Fejezetek az akadémiai könyv- és folyóiratkiadás történetéből. Bp. 1983. 120 p.
- 12(87). *Rolla Margit*: Kaffka Margit. 2.köt. Út a révig. Bp. 1983. 217 p.
- 13(88). *Bükyné Horváth Mária*: A periodikumok használatának átalakulása az Akadémiai Könyvtárban 1966-1973. Bp. 1983. 242 p.
- 14(89). *Náday Károly – Sáfrán Györgyi*: Történeti kutatások Kufsteinban. Czuczor Gergely rabsága. Bp. 1984. 213 p.
- 15(90). *Csapodi Csaba*: A budai királyi palotában 1686-ban talált kódexek és nyomtatott könyvek. Bp. 1984. 112 p.

Előkészületben:

A fiatal Vörösmarty íróbarátainak levelezéséből. Sajtó alá rend. *Taxner Ernő*.
Nagy Dénes – Nagy Ferenc – Sarloska Ernő: Bolyai János kérvénye

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai

9. *Körmendy Kinga*: A Széchenyi-gyűjtemény. Bp. 1976. 258 p.
10. *Kállay István*: Kandidátusi és doktori disszertációk 1953-1975.I.31. Bp. 1978. 360 p.
11. *Sáfrán Györgyi*: Kosztolányi Dezső hagyatéka. Kosztolányi Dezsőné Harnos Ilona hagyatéka. Hitel Dénes gyűjteménye. Bp. 1978. 177 p.
12. *Abaffy Csilla – Tözsér Ágnes*: Kandidátusi és doktori disszertációk katalógusa. 1975.II. – 1978.XII. Bp. 1981. 150 p.
13. *Sáfrán Györgyi*: Arany János gyűjtemény. Bp. 1982. 178 p.
14. *Fráter Jánosné*: Az Akadémiai Könyvtár iratai 1831-1949. Bp. 1984. 265 p.
15. *F. Csanak Dóra*: Fülep Lajos kéziratos hagyatéka. Bp. 1984. 180 p.

Előkészületben:

Dutka Ákos kéziratos hagyatéka. Szerk. *Marth Hilda*.
 Latin és görög kódexek. Szerk. *Csapodi Csaba*.

Keleti tanulmányok

1. *Terjék József*: Kőrösi Csoma dokumentumok az Akadémiai Könyvtár gyűjteményeiben. Bp. 1976. 220 p.
2. Jubilee volume of the Oriental Collection 1951-1976. Ed. by *Éva Apor*. Bp. 1978. 224 p.
3. *Terjék József*: Collection of Tibetan MSS and xylographics of Alexander Csoma de Kőrös. Bp. 1976. 114 p.
4. *Kasantatarische Volkslieder*. Hrsg. von *Zsuzsa Kakuk*. Bp. 1980. 138 p.
5. *Hungarian Turcology 1945-1974*. Bibl. Ed. by *Zsuzsa Kakuk*. Bp. 1981. 190 p.
6. *Wojtilla Gyula*: Kőrösi Csoma Sándor szanszkrit-magyar szójegyzéke. – A list of words Sanskrit and Hungarian by Alexander Csoma de Kőrös. Bp. 1984. 90 p.

Budapest Oriental Reprints – Ser.A. (A Kőrösi Csoma Társaság és az MTA Könyvtár közös kiadása)

1. *Ligeti Lajos*: A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van. 1. köt. Bp. 1977. 430 p.
2. u.a. 2.köt. Bp. 1979. 480 p.
3. *Czeglédy Károly*: Magyar őstörténeti tanulmányok. Bp. 1984. 365 p.

Budapest Oriental Reprints – Ser.B. (A Kőrösi Csoma Társaság és az MTA Könyvtár közös kiadása)

1. *Codex Cumanicus*. Ed. by *Géza Kuun*. With the prolegomena to the Codex Cumanicus by *Louis Ligeti* Bp. 1981. 54, CXXXIV, 395 p.

Informatika és Tudományelemzés

1. *Braun Tibor – Bujdosó Ernő – Ruff Imre: A tudomány mint a mérés tárgya.* Bp. 1981. 300 p. (2.kiad. 1982.)
2. A tudományos publikációs tevékenység mutatószámai az MTA természettudományi, műszaki, orvostudományi és agrártudományi kutatóhelyein 1976-1980. Összeáll. *Schubert András – Glänzel Wolfgang – Braun Tibor.* Bp. 1982. 171 p.
3. *Schubert András – Glänzel Wolfgang – Braun Tibor.* Tudományometriai mutatószámok 32 ország természettudományos alapkutatásának összehasonlító elemzéséhez. Bp. 1983. 252 p.
4. A tudományos kutatás minősége. Szerk. *Braun Tibor – Bujdosó Ernő.* Bp. 1984. 207 p.

Sorozaton kívüli kiadványok

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára 1826-1976. Bp. 1976. XII. 609 p. 2.kiad. 1977. Az 1976. évi kiadás angol és orosz nyelven is. *Rózsa György* (a művészettört.kandidátusa): A Magyar Tudományos Akadémia palotája. Bp. 1982. 31 p. 48 t. u.a. angol nyelven 1984. Emlékek Kőrösi Csoma Sándorról. Közzéteszi *Terjék József.* Bp. 1984. Kőrösi Csoma Társ. – MTAK. 259 p. Arany János akadémiai kézírataiból. Bp. 1984. 180 p.

Előkészületben:

Rózsa György: A Magyar Tudományos Akadémia palotája (orosz nyelven)

A MISON megállapodás keretében megjelent kötetek:

Razvitie socialističeskogo sodružestva. Bp. 1979. MISON. 202 p.
 Problemy informacionnogo obespečeniâ meždisciplinarnyh issledovanij.
 Materialy sovešaniâ. Budapest, 10-14 aprelâ 1978. Bp. 1979. MISON. 111 p.
 Vzaimosvâz, nauk i meždisciplinarnye issledovanijâ. Bp. 1980. MISON. 218 p.
 Vengerskaâ sovszkaâ respublika – pervoe gosudarstvo trudâšihâ Vengrii. Bp. 1982. MISON. 302 p.

Kulturális és Történelmi Emlékeink Feltárása, Nyilvántartása és Kiadása kutatási főirány keretében megjelent kiadványok (E kötetek megjelenítésében az MTA Könyvtár kiadói minőségben szerepel, végzi a kiadványok szerkesztését és nyomását.)

Ecsedi Báthory István meditációi. Sajtó alá rend. *Erdel Klára – Keveházi Katalin.* Bp. 1984. 217 p.
Staud Géza: A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai. 1.köt. Bp. 1984. 207 p.
Szelestei Nagy László: Bél Mátyás kéziratok hagyatékának katalógusa. Bp. 1984. 299 p.
 Iparrégészet. 2.köt. Veszprém, 1984. V/EAB. 312 p.
Égető Melinda: Szőlőhegyi szabályzatok és hegyközségi törvények a 17-19. századból. Bp. 1985. 208 p.

Előkészületben:

Bánkuti Imre: Az erdélyi consilium irattára és leveleskönyve
Pócs Éva: Magyar ráolvasások
Staud Géza: Jezuita iskoladramák 2. köt.
Varga András: Magyarországi magánkönyvtárak

Időszaki kiadványok

Kutatás-Fejlesztés 23.köt. Új folyam 1.köt (1983)- (évi 6 szám)
 (1/1961-22/1982/ között Tudományszervezési Tájékoztató címen)
 ECSSID Bulletin 1/1979/- (Évi 4 szám)
 Társkiadó: European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences (Vienna Centre)
 Bulletin of the Csoma the Kőrös Symposium 1979-
 A Kőrösi Csoma Társaság és az MTA Könyvtár közös kiadása.
 Analecta Linguistica 6/1976/- (Évi 2 szám)
 Szellemi kiadó az MTA Könyvtára. Megjelenik az Akadémiai Kiadó és J.Benjamins-Amsterdam közös kiadásában.
 Scientometrics 1/1978/79/- (Évi 6 szám)
 Szellemi kiadó az MTA Könyvtára. Megjelenik az Akadémiai Kiadó és Elsevier Publ. Co. közös kiadásában.

A publikációk ivszáma: (1976-1985. IX.)

Monográfiák:	1976	109,0 nyomdai ív
	1977	62,4 nyomdai ív
	1978	96,0 nyomdai ív
	1979	78,9 nyomdai ív
	1980	86,7 nyomdai ív
	1981	81,0 nyomdai ív
	1982	98,2 nyomdai ív
	1983	65,8 nyomdai ív
	1984	260,2 nyomdai ív
	1985	74,0 nyomdai ív
	<u>Összesen:</u>	<u>1012,2 nyomdai ív*</u>

ebből saját nyomdában készült: 790 ív
külső nyomdában készült 222,2 ív

* (Az ivszámokban nem szerepel az Új Szerz. Jegyzék, MTAK évi jelentések, prospektusok stb.)

Folyóiratok: (évente)

Kutatás-Fejlesztés	mintegy	55 ív
ECSSID Bulletin	mintegy	5 ív
Analecta Linguistica	mintegy	25 ív
Csoma Bulletin (a megjelent 3 szám összesen:		26 ív)

(Az ECSSID Bulletin és a Csoma Bulletin az MTAK nyomdájában készül, a másik három folyóirat pedig külső nyomdában)

MTA Könyvtár munkatársai publikációnak számszerű alakulása 1980-1984

	Könyv		Cikk, tanulmány		Előadás	
1980	3	(2)	51	(10)	8	(3)
1981	8	(4)	63	(22)	28	(11)
1982	4	(2)	64	(18)	20	(8)
1983	6	(6)	72	(18)	16	(9)
1984	5	(2)	59	(22)	16	(14)

(A zárójelben lévő számok belföldön és külföldön idegen nyelven megjelent publikációk ill. előadásokat jelentenek)

(A számadatok a könyvismertetések nem tartalmazzák, társszerzők esetében természetesen az adott anyag csak egyszer szerepel a statisztikában)

Jegyzetek

1. Az MTAK-ról monográfia ugyan még nem jelent meg, de bőveges irodalom foglalkozik története egyes szakaszaival, egyes funkcióinak kialakulásával és betöltésével. Összefoglaló, népszerűsítő munkák már vannak és a magyar művelődéstörténeti irodalomban is számos adalék található az MTAK-ról. Az esetleges bővebb tájékozódást elősegítendő utalok a következőkre:
A Magyar tudományos Akadémia Könyvtára 1826-1976. Szerk. Rózsa György etc. Bp. MTAK. 1976. 40 p. 36 t. (U.a. angol és orosz nyelven)
Fejezetek a 150 éves Akadémiai Könyvtár történetéből. Bp. MTAK. 1976. 62 p.

2. A berendezésről, technikai felszerelésről, bútorzatról jelenleg annyit, hogy a könyvraktározás részben tömör, gördülő-állványokon történik; míg a bútorzat az Allmédia rendszerre épül.
3. Az MTAK 1984. évi beszámoló jelentése és 1985. évi programja. Szerk. Gregorovicz Anikó, Bp. MTAK. 1985. 109 p.
4. RÓZSA György – BRAUN Tibor: A szakirodalmi információ korszerűsítése az Akadémián = Magyar Tudomány. 1978. 12. sz. p. 910-917.
5. KÖPECZI Béla: A könyvtár – mint tudományos műhely = Magyar Tudomány, 1976. 9. sz. p. 542-544.
6. Az MTA Elnöksége 123/1961.sz. határozata az Akadémiai Könyvtár megvizsgálásáról és a Könyvtár feladatairól. 1961. január 30.

RÓZSA György: Az Akadémia Könyvtára a 2000. év felé. Gondolatok egy rekonstrukció kapcsán

Az 1826-ban alapított Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára integrált típusú tudományos intézmény: az Akadémia történelmi jellegű központi könyvtára, tudományos információs intézete, nemzetközi kiadványcsere és kutató intézeti könyvtári hálózati központja és levéltára. Ennek a több dimenziós funkciórendszerű könyvtárnak jövőképét körvonalazza a közlemény. Hogyan válnak igényekből szükségletek: ez a folyamat az, ami meghatározza a reális jövőképet. E folyamatot adatokkal alátámasztva mutatja be a közlemény a Könyvtár rekonstrukciójával kapcsolatban. A technikai – építészeti főbb adatokon kívül a művelődéstörténeti és szakirodalmi informatika összekapcsolása, az állomány, a használat, a tájékoztató szolgálat és az alkotóműhely elemzése vezet át az új technológia és a számítógépes program felvázolásához. Függelékben az MTA Könyvtár kiadványtevékenységének 1976-1985. évi bibliográfiája és a Könyvtár munkatársai publikációinak számszerű alakulása 1980-1984. egészíti ki a Könyvtár tevékenységének elemzését.

***

РОЖА, ДЬ.: Библиотека Академии Наук, приближаясь к 2000-му году. Раздумия в связи с реконструкцией

Библиотека Академии Наук ВНР, основанная в 1826 году, является интегрированным типом научного учреждения, центральной библиотекой исторического характера Академии Наук, институтом научной информации, центром международного обмена изданиями и библиотечной сети научно-исследовательских институтов, архивом. В сообщении даются очертания будущего библиотеки с многомерной системой функционирования.

Каким образом становятся запросы потребностью – это тот процесс, который определяет реальное будущее. Статья, подкрепляя данными, описывает этот процесс в связи с реконструкцией библиотеки. Кроме основных технических и архитектурных данных, связь истории образования и научно-технической информации, анализ фонда, использования, информационного обслуживания и творческой мастерской проводит к начертанию новой технологии и программы применения ЭВМ. В приложении к изданию Библиотеки Академии Наук ВНР составлена библиография издательской деятельности этой библиотеки за 1976–1985 гг. и количественно сформированы публикации сотрудников библиотеки за 1980–1984 гг., дополняющие анализ деятельности библиотеки.

RÓZSA, Gy.: The Library of the Hungarian Academy of sciences: toward 2000. – Thoughts related to a reconstruction

The Library of the Academy established in 1826 is an integrated scientific institution. It is historical central library, a scientific information institute, a centre of international publication exchange and of the research institute library network, and the archives of the Academy of Sciences. This publication outlines the future scenario of this multifaceted library. The real scenario is determined by the process in which the demands become necessities. This process is described, supported by data, in relation with the library's reconstruction project. In addition to the main technological and construction plans, the interconnection cultural history and bibliographic information, the holdings, the usage and the reference services are described as factors leading to advanced library technology, and computerization. In the Appendices, the bibliography of the Library's publications from 1976 to 1985, and the data of the publications by the library staff from 1980 to 1984 are given.

***

RÓZSA, GY.: Die Bibliothek der Akademie, das Jahr 2000 annähernd. Gedanken anhand einer Rekonstruktion

Die im Jahre 1826 gegründete Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften ist eine integrierte wissenschaftliche Institution: sie ist die Zentralbibliothek der Akademie mit historischem Charakter, sie ist das wissenschaftliche Informationsinstitut, die Zentrale des internationalen Publikationsaustausches der Akademie, die Zentrale des Bibliothekszetzes der akademischen Forschungsinstitute und auch das Archiv der Akademie. Die Arbeit umreißt das Zukunftsbild dieser Bibliothek mit mehrdimensionellem Funktionssystem. Wie verwandeln sich Ansprüche in Notwendigkeiten: dieser Prozess ist es, der das reelle Zukunftsbild bestimmt. Dieser, durch Daten unterstützte Prozess wird im Zusammenhang mit der Rekonstruktion der Bibliothek beschrieben. Ausser den wichtigsten technische und baulichen Daten führt die Verbindung zwischen Kulturgeschichte und fachliterarischer Informatik, die Analyse des Bestandes, der Nutzung, des Informationsdienstes und der wissenschaftlichen Werkstätte zum Umriss der neuen Technologie und des Computerprogrammes. Im Anhang ergänzt eine Bibliographie der Publikationstätigkeit der Bibliothek den Ungarische Akademie der Wissenschaften von 1976-1985, sowie die zahlenmäßige Entwicklung der Veröffentlichungen der Mitarbeiter der Bibliothek von 1980-1984 die Analyse der Tätigkeit der Bibliothek.